

2017-09-25

Närvarande elever och positiv skolmiljö för ökat välbefinnande och måluppfyllelse i skolan

Slutrapport från forskarna i projekt Hälsöfrämjande skolutveckling inom ramen för Skolverkets anslag för 2016—2017.

Författare:

Maria Warne

Åsa Svensson

Erika Wall

Sammanfattning

Elevers närvaro i skolan är viktig både för deras kunskapsutveckling men även för deras hälsa och välmående idag och som vuxna. En betydelsefull faktor för närvaro är de sociala interaktioner som är en del av skolans vardag. Runt 20 000 elever hade 2015 olika former av upprepad frånvaro och forskning visar att ströfrånvaro kan leda till långa perioder av frånvaro från skolan. Syftet med denna studie var att med utgångspunkt i ett pilotprojekt undersöka hur rutinerna kring rapportering och uppföljning av elevers frånvaro fungerade på två skolor i Östersunds kommun, en kommunal F–5-skola och en kommunal 6–9-skola, samt att identifiera hinder och framgångsfaktorer för elevers närvaro i skolmiljön. Erfarenheterna från projektet förväntades ge ökade kunskaper om orsaker till frånvaro och närvaro samt ge uppslag till interventioner som främjar närvaro och positiva sociala relationer i skolan. De metoder som användes var en analys av närvarorapporteringen och fokusgruppsintervjuer med elever i årskurs 9, vårdnadshavare, elevhälsopersonal på 6–9-skolan samt lärare på de två skolorna.

Resultatet visar att det program som används för att rapportera närvaro på skolorna upplevs fungera bra men att det samtidigt skapar avstånd mellan vårdnadshavare och lärare. Sen ankomst och även när elever avviker från en lektion hanteras olika av olika lärare men även olika av samma lärare från gång till gång. Det finns en samstämmighet om ansvaret för elevers skolnärvaro, men eleverna upplever inte att skolan kan bidra med något om en elev inte vill gå till skolan. Det bedrivs enligt skolorna ett strukturerat arbete för likabehandling med elevhälsoplanen, och även andra strategier som syftar till ett närvarofrämjande arbete. Eleverna verkar dock inte så medvetna om det arbete som pågår utan behöver göras mer delaktiga. Relationerna mellan eleverna lyfts fram som viktiga för att främja närvaro i skolan av alla. Eleverna saknar dock en bättre relation mellan elever och lärare och ansvaret för dessa relationer kan inte ges till en annan yrkesgrupp, som till exempel fritidsledarna. Relationen mellan vårdnadshavare och skolpersonal upplevs ha brister och vårdnadshavare och skola verkar kommunicera mer digitalt än via personliga kontakter. Detta riskerar att fördjupa en frånvaroproblematik eller att tidiga signaler inte fångas upp. Också den fysiska miljön har betydelse för hur eleverna trivs på skolan. Slitna skolmiljöer och smutsiga toaletter sänder ut negativa signaler till eleverna och riskerar i sin tur att bidra till fortsatt förstörelse. Tillgång till en avkopplande miljö och återhämtning är viktiga faktorer för att främja närvaro. För ett fortsatt närvarofrämjande arbete behöver de sociala relationerna mellan framförallt elever och lärare förbättras liksom mellan vårdnadshavare och skola. Arbetet med strategier och bemötande kring sen ankomst och närvaro i klassrummet behöver utvecklas.

Innehållsförteckning

1. Introduktion	5
2. Områdesöversikt	5
3. Syfte och frågeställningar	8
4. Genomförande	9
4.1 Deltagare och genomförande	9
4.1.1 Rekrytering och deltagare	9
4.1.2 Fokusgruppsintervjuer	9
4.1.3 Analys	10
4.2 Etiska överväganden	10
5. Resultat	11
5.1 Hantering av frånvaro och ansvar för närvaro	11
5.1.1 Frånvarohantering på skolorna	11
5.1.2 Definition av närvaro respektive frånvaro	12
5.1.3 Ansvaret kring närvaro/frånvaro	13
5.2 Sociala relationer	15
5.2.1 Sociala relationer mellan elever	15
5.2.2 Sociala relationer mellan elever och olika personalgrupper i skolan	16
5.2.3 Sociala relationer inom personalgruppen	16
5.2.4 Sociala relationer mellan personal och vårdnadshavare	17
5.3 Betydelsen av skolans fysiska miljö för närvaro	18
5.4 Främja närvaro	19
5.4.1 Aspekter kopplade till närvaro	19
5.4.2 Konkreta förslag för att främja närvaro	22
6. Diskussion	23
6.1 Metoddiskussion	23
6.2 Frånvarohantering	24
6.2.1 Skolan som ett val	24
6.2.2 Lärares bemötande vid sen ankomst samt avvikande från lektionen	25
6.2.3 Sjukdom som är något annat – att ta reda på vad det handlar om	26
6.2.4 Olika gränser för när en elev ska aktualiseras	26
6.2.5 Fördelar och nackdelar med Dexter, en barriär mellan personal och vårdnadshavare?	26

6.3 Relationer	27
6.3.1 Relationen mellan elever	27
6.3.2 Elevernas relationer till olika personalgrupper i skolan	27
7. Slutsatser	28
8. Referenser	30

1. Introduktion

Under 2017 genomförde Avdelningen för hälsovetenskap vid Mittuniversitetet ett pilotprojekt i samarbete med två skolor i Östersunds kommun. Projektet handlade om hur skolnärvaro kan främjas. Projektet finansierades av Skolverket som en satsning på hälsofrämjande skolutveckling. Tre forskare har ingått i forskningsteamet. Huvudansvarig forskare har varit Maria Warne, PhD och lektor i hälsovetenskap. Åsa Svensson, PhD och vikarierande lektor i folkhälsovetenskap, samt Erika Wall, docent i sociologi och lektor i rehabiliteringsvetenskap är de båda andra forskarna.

I pilotprojektet ingick en analys av frånvaro och användningen av närvarosystemet Dexter, fokusgruppsintervjuer med personal på skolorna samt fokusgruppsintervjuer med elever och vårdnadshavare till elever vid en av skolorna. Skolorna som deltog i projektet var en kommunal högstadieskola (6–9) och en kommunal låg- och mellanstadieskola (F–5).

Genom att använda en kvalitativ metod för att undersöka vad som främjar elevers närvaro i skolan förväntades mer kunskap erhållas som sedan skulle kunna ligga till grund för interventioner och närvarofrämjande arbete. Insatser som främjar elevers trygghet, trivsel och relationer har förutsättningar att kunna bidra till en större grad av välbefinnande i skolan och därmed ökad närvaro. Pilotprojektet har haft som syfte att bidra med kunskap om vad som främjar närvaro i den aktuella kontexten men även att visa på de hinder som kan förekomma. Ambitionen var även att lägga grunden till innehållet i en framtida intervention på skolorna för att främja elevernas närvaro.

2. Områdesöversikt

Enligt en undersökning genomförd av Skolinspektionen hade drygt 18 000 elever i den svenska grundskolan så kallad ogiltig upprepad ströfrånvaro hösten 2015 (Skolinspektionen, 2016). Nära 1700 elever hade ogiltig sammanhängande frånvaro (mer än 1 månad) under samma tid. Undersökningen visade också att ogiltig frånvaro var vanligast på högstadiet, och att den upprepade ströfrånvaron var vanligare bland pojkar än flickor (Skolinspektionen, 2016a). Upprepad ströfrånvaro kan på sikt leda till sammanhängande frånvaro om inga insatser görs. Elever med stor frånvaro löper större risk för avhopp från skolan, att hamna i utanförskap och att drabbas av ohälsa senare i livet (Skolinspektionen, 2016b; Jansson, u.å.; Rumberger, 1995). Frånvaro får konsekvenser för elevernas studieresultat, vilket kan leda till att de blir obehöriga till gymnasiet (Jansson, u.å.). Varje avhopp från skolan kostar dessutom samhället ca 14 miljoner kronor per elev (Skolinspektionen, 2016b). Att upptäcka sena ankomster i ett tidigt skede kan vara en nyckel till att förebygga frånvaro långsiktigt (Jansson, u.å.; Raid, 2012). Elever som är mycket frånvarande i de högre årskurserna har ofta redan tidigt visat tecken på att något inte står rätt till, såsom magont och huvudvärk

(Skolinspektionen, 2016b). Även giltig frånvaro på grund av sjukdom, beviljad ledighet eller befrielse från undervisningen kan utgöra ett problem genom påverkan på studieresultaten. Den giltiga frånvaron kan dölja samma problematik (exempelvis psykisk ohälsa eller psykosociala problem) som den ogiltiga frånvaron (Skolinspektionen, 2016a). Att gå i skolan är både en skyldighet och en rättighet, och vårdnadshavare och skola har ett ansvar att se till att eleverna fullföljer grundskolan så att de får bra förutsättningar inför resten av livet. Skolorna behöver bli bättre på att upptäcka frånvaron i tid och ta den på allvar (Skolinspektionen, 2016b; Reid, 2012).

Insatser för att öka närvaron kräver ett systematiskt arbete med rutiner för frånvaro/närvaro att utgå från. Det bör finnas en god rapportering, uppföljning och analys av frånvaron (Reid, 2012; Kearney & Graczyk, 2014). Skolornas frånvarorapportering har blivit bättre de senare åren, bland annat med hjälp av IT-stöd, men det finns fortfarande behov av förbättringsarbete (Skolinspektionen, 2016a). Även då rutiner för frånvarorapportering finns är det inte alltid de följs, och det sker inte alltid en uppföljning och analys av den rapporterade frånvaron (Skolinspektionen, 2016b). Skolorna måste ta reda på orsakerna till frånvaron och åtgärderna behöver utgå från elevernas situation och individuella behov. Det är viktigt att det finns en samverkan mellan skolan och elevhälsan. Elevhälsans samlade kompetens bör tillvaratas och integreras i ett tidigt skede när en elev börjar vara frånvarande från skolan. Enligt Skolinspektionens granskning görs inte detta i tillräckligt stor utsträckning idag och inte tillräckligt tidigt i processen (Skolinspektionen, 2016b). En studie förespråkar att skolan måste fånga upp eleverna tidigt under de första stegen i "skolktrappan"; vid sen ankomst, skolk enstaka timmar och skolk enstaka dagar (Sundell, El-Khoury & Månsson, 2005), och här kan elevhälsan vara ett viktigt stöd.

Även om de flesta elever mår bra finns det en ökad andel som rapporterar psykisk ohälsa och allt fler som inte klarar skolans mål (Augustsson & Hagquist, 2011). En systematisk översikt av forskningen om relationen mellan skola, lärande och psykisk hälsa visade att många faktorer i skolan påverkar elevernas hälsa och att deras hälsa påverkar skolprestationerna (Gustafsson et al, 2010). Det finns dock en begränsad kunskap om relationen mellan skola och psykisk hälsa exempelvis när det gäller organisationsfaktorer, undervisningsfaktorer, aktiviteter och resurser (Gustafsson et al, 2010). Det saknas också kunskap om hur elevernas frånvaro påverkar undervisningen och lärarnas arbetsmiljö, och vice versa (Statens offentliga utredningar, 2016).

Elever med stor skolfrånvaro är en heterogen grupp (Strand, 2013). En gemensam faktor är att relationerna med lärare och/eller klasskamrater fungerar dåligt. Eleverna har ofta svårigheter med undervisningen eller bristande motivation. Frånvarande elever behöver stöd för att komma tillbaka till skolan, men det är inte alltid så att det stöd som erbjuds upplevs som stödjande och positivt av eleverna (Strand, 2013).

Statens offentliga utredning som publicerades i januari 2017 visar på att det behövs mer forskning på orsaker till problematisk frånvaro och hur den kan förebyggas och åtgärdas, men också studier på orsaker till närvaro (Statens offentliga utredningar, 2016). En rapport från Göteborgs stad visar att skolor ofta berättar om hur man hanterar frånvaro, när man talar om det arbete som pågår (Jansson, u.å.). Det finns ett stort behov av forskning och arbete som fokuserar på insatser för att främja närvaro i skolan (Jansson u.å.; Statens offentliga utredningar, 2016).

Utöver individuellt anpassade och fungerande insatser för elever som behöver särskilt stöd behövs hälsofrämjande insatser för alla elever. I Statens offentliga utredning påpekas att det saknas hälsofrämjande arbete för ökad närvaro i över hälften av skolorna, och att en lika stor andel svarar att de inte haft något förebyggande arbete mot frånvaro (Statens offentliga utredningar, 2016). ”I Skolverkets delredovisning av insatser för en förstärkt elevhälsa konstateras att det främjande och förebyggande arbetet är en svår utmaning för många skolor, och att arbetet många gånger snarare präglas av åtgärdande arbete. Skolledningen bör tillsammans med elevhälsan utveckla arbetssätt och en organisation som underlättar lärares möjlighet att få råd och stöd från elevhälsan kring bemötande av elever, vilket kan bidra till att förebygga frånvaro och främja närvaro” (Statens offentliga utredningar, 2016). Hälsofrämjande arbete har till skillnad från ett förebyggande eller åtgärdande arbete en salutogen utgångspunkt. Den salutogena teorin utvecklades av Antonovsky som såg hälsa som en position längs ett mångdimensionellt kontinuum, från absolut ohälsa till absolut hälsa (Antonovsky, 1991). Hälsa anses då vara en upplevelse av välbefinnande eller meningsfullhet (Medin & Alexandersson, 2000). Antonovsky definierade egentligen inte hälsa utan studerade framförallt hur människor trots utsatthet på olika sätt kunde ha hälsa. Han utgick från frågan om vad som förklarar en rörelse mot hälsopolen på kontinuumet, vilket benämndes generella motståndsresurser, och avsåg en egenskap hos en person, en grupp eller en situation som framgångsrikt stödde copingförmågan. På frågan om vad alla dessa generella motståndsresurser hade gemensamt blev svaret att de skapade mening; kognitivt, instrumentellt och emotionellt (Antonovsky, 1996). Skolan är en viktig arena för hälsofrämjande arbete. Genom att se skolan som en stödjande miljö, flyttas fokus från individen till skolan som organisation.

Tidigare forskning på området om vad som främjar elevers välbefinnande i skolan visar framförallt på betydelsen av sociala relationer. En avhandling från Mittuniversitetet visar på flera viktiga faktorer som påverkar elevernas välmående i skolan (Warne, 2013). Resultaten visar bland annat att bemötande, personligt och pedagogiskt stöd, samt möjlighet till återhämtning är viktiga faktorer för hälsa och lärande hos eleverna (Warne, Snyder & Gillander, 2013). Upplevd delaktighet i klassrummet, samt stöd från lärare och klasskamrater främjar positiv hälsa bland flickor och pojkar i årskurs 6-9 (Warne, 2013). En studie visar att elevers sociala status kan vara en viktig faktor att ta hänsyn till och att jobba med när det gäller de sociala relationerna i skolan (Östberg & Modin, 2008). Även Westling Allodis forskning visar på behovet av att utveckla goda relationer för ett

bra skolklimat, vilket är grunden för elevernas framgång och hälsa (Westling Allodi, 2010a; Westling Allodi, 2010b).

Skolan är en av de viktigaste arenorna för barn och unga, både under själva skoltiden, men även för framtiden eftersom det är då grunden läggs till deras vuxna liv. Det finns ett samband mellan utbildning och upplevd hälsa, och det är av stor vikt att utjämna skillnader när det gäller barns förutsättningar och villkor. Sammantaget kan sägas att ett flertal studier har genomförts med utgångspunkt i elevers ohälsa, frånvaro och skolmisslyckanden, färre med fokus på vad som främjar elevernas hälsa, närvaro och skolframgång. I stor utsträckning identifieras barns och ungas behov av vuxna. Barns och ungdomar har rätt att få vara delaktiga och lämna sin syn i alla aspekter som påverkar dem, därför är det viktigt att involvera eleverna i en studie om vad som påverkar deras närvaro i skolan. Genom att eleverna involveras finns det möjlighet att upptäcka nya aspekter som inte tidigare definierats av vuxna.

3. Syfte och frågeställningar

Syftet med pilotprojektet var att undersöka hur rutinerna kring rapportering och uppföljning av elevers frånvaro fungerade, samt att identifiera hinder och framgångsfaktorer som har betydelse för elevers närvaro i skolmiljön.

Erfarenheterna från pilotprojektet hade till mål att ge ökade kunskaper om orsaker till frånvaro och närvaro samt att ge uppslag till interventioner som främjar närvaro och positiva sociala relationer i skolan.

Syftet konkretiserades i följande frågeställningar:

- Hur hanteras frånvaro i skolan idag?
- Hur upplevs ansvar kring närvaro/frånvaro?
- Vad gör att elever kommer till skolan och trivs i skolan?
- Hur är relationerna elever emellan samt relationerna mellan elever och lärare?
- Vilken betydelse har de sociala relationerna för elevers närvaro, trygghet och trivsel i skolan?
- Vilken betydelse har den fysiska miljön för närvaro i skolan?

4. Genomförande

4.1 Deltagare och genomförande

4.1.1 Rekrytering och deltagare

Skolorna som deltog i projektet var en kommunal högstadieskola (6–9) och en kommunal låg- och mellanstadieskola (F–5) i Östersunds kommun.

Elever och vårdnadshavare, elevhälsoteamet samt en grupp lärare deltog på 6–9-skolan. Från F–5-skolan deltog en grupp lärare. Vårdnadshavare rekryterades bland samtliga med barn på 6–9-skolan och målsättningen var att få deltagare till tre fokusgrupper (totalt ca 15-24 vårdnadshavare). Informationsbrev och erbjudande om deltagande skickades ut till vårdnadshavarna genom skolans försorg. Vårdnadshavare till elever i årskurs 9 informerades även om att deras barn skulle erbjudas att delta. De vårdnadshavare som var intresserade av att delta ombads kontakta ansvarig forskare via e-post.

Elever i årskurs 9 som vid intervjutillfället fyllt 15 år rekryterades till fokusgruppsintervjuer med hjälp av lärare och studierektor. De erbjöds att delta i en grupp med endast flickor, pojkar, eller en blandad grupp. Målsättningen var att få deltagare till tre fokusgrupper (totalt ca 15-24 elever). Eleverna informerades muntligt vid inbjudan och skriftlig information gav på plats vid intervjuerna där eleverna även skrev på ett informerat samtycke efter erhållen information och möjlighet att ställa frågor.

Totalt genomfördes sju fokusgruppsintervjuer varav tre grupper med totalt 21 elever (14 pojkar, 7 flickor), 2 grupper med 12 lärare samt 1 grupp med personer från elevhälsoteamet. Tiden för intervjuerna varierade mellan 30 minuter och drygt 90 minuter. Intervjuerna transkriberades ordagrant av en extern person utan koppling till projektet.

Två vårdnadshavare accepterade att delta i en fokusgrupp, båda kvinnor. Ytterligare en vårdnadshavare tackade ja men fick sedan förhinder. Vårdnadshavarna intervjuades i skolan på kvällstid.

4.1.2 Fokusgruppsintervjuer

Fokusgruppsintervjuerna genomfördes i ett avskilt rum på skolan. Skriftligt informerat samtycke inhämtades i samband med intervjuerna. Intervjuerna inleddes med muntlig och skriftlig information om forskningsprojektet (syfte, metoder, de följder och risker som forskningen kan medföra, vem som är forskningshuvudman, att deltagande är frivilligt

och att deltagarna när som helst kan avbryta sin medverkan utan att ange några skäl till detta). Intervjufrågorna var semistrukturerade och fokuserade kring deltagarnas (elevernas, vårdnadshavarnas, personalens) upplevelser, erfarenheter och ageranden med fokus på vad som främjar närvaro i skolan.

Särskilt uppmärksammades följande teman:

- Hantering och registrering av frånvaro i skolan.
- Vad som främjar närvaro och minskar frånvaro i skolan.
- Ansvar relaterat till närvaro/frånvaro.
- Rumsligt och socialt sammanhang.

Fokusgruppsintervjuer används ofta och kan ge en fokuserad och mångfacetterad förståelse av komplicerade sammanhang (Morgan, 1998). Intervjuerna vägledades av en moderator (en av forskarna) som såg till att det var en bra atmosfär, att samtalet fungerade och höll sig kring forskningsfrågorna och att alla fick komma till tals. Moderatoren var uppmärksam på relationer av över- och underordning i grupperna. En i forskargruppen utöver moderatoren närvarade vid intervjuerna för att assistera med att ta anteckningar. Direkt efter genomförd intervju diskuterade moderator och assistent sina iakttagelser.

4.1.3 Analys

Fokusgruppsintervjuerna analyserades tematiskt enligt Braun och Clarke (2006). Den tematiska analysen skedde i de sex stegen: 1) bekanta sig med data, 2) koda data, 3) skapa teman, 4) se över teman, 5) definiera och namnge teman, och 6) producera en framställning. Vid analysen fördelades frågeområden mellan de tre forskarna och genom en fortlöpande diskussion pendlade forskarna mellan materialet som helhet och bildandet av teman. För denna rapport har mindre tid lagts vid att koda varje intervju istället har frågeområdena hållits centrala. Tolkningen startade redan vid insamlingen av materialet genom att efter varje intervju reflektera över vad deltagarna tagit upp och deras reaktioner. Analysens slutprodukt är teman som täcker in det som är relevant för forskningsfrågan i materialet. Alla tre forskare i projektet var involverade i analysen, vilket ökar resultatets trovärdighet.

4.2 Etiska överväganden

Etiska överväganden gjordes utifrån de generella krav som finns vid forskning utifrån informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet.

Deltagarna informerades via brev och muntligt om studiens syfte, att deras deltagande var frivilligt och att de närsomhelst kunde avbryta sin medverkan utan att motivera varför. Intervjuerna dokumenterades med hjälp av ljudinspelningar, vilka

transkriberades, och anteckningar. I transkriptioner och anteckningar används endast fingerade namn som sparas som del av datamaterialet. Det insamlade materialet förvaras inlåst på Avdelningen för hälsovetenskap och är tillgängligt enbart för behöriga och används enbart för forskningsändamål. Informerat samtycke inhämtades från vårdnadshavare och elever enligt vedertagna principer. Skriftligt samtycke inhämtades med blankett vid intervjutillfället från elever och vårdnadshavare.

Studiens syfte, att undersöka orsaker till frånvaro/närvaro i skolan, kan vara känsligt för en del elever och vårdnadshavare. Deltagarna informerades om att fokus skulle ligga på närvarofrämjande faktorer, och att diskussionen skulle ligga på en generell nivå där inga enskilda personer blir utpekade. Elevhälsopersonal fanns att nå om intervjuerna skulle väcka funderingar eller om eleverna behövde stöd. En viktig utgångspunkt för projektet har varit jämlikhet och alla elevers rätt till skolgång. Den regionala etikprövningsnämnden i Umeå bedömde att de inte såg några etiska problem med projektet och att det inte omfattades av etikprövningslagen. Dnr 2017/154-31.

5. Resultat

5.1 Hantering av frånvaro och ansvar för närvaro

Hantering av och ansvar för närvaro beskrivs utifrån hur skolorna hanterar det, hur det definieras, samt ansvarsfrågan.

5.1.1 Frånvarohantering på skolorna

Av intervjuerna framgår att frånvaroregistrering görs genom programmet Dexter. Dexter är en digital plattform där frånvaro registreras uppdelat på giltig och ogiltig, sen ankomst och om eleven avviker från lektionen. I programmet finns även information om skolans bedömning av elevernas kunskapsuppfyllelse. Vid sen ankomst eller om eleven avviker kan den vårdnadshavare som önskar få ett sms. Vårdnadshavarna registrerar även sjukfrånvaro genom programmet. På 6–9-skolan har Dexter använts i stor utsträckning. Det är i genomsnitt 79 procent av alla lektioner som kvitteras vilket ligger cirka tio procentenheter högre än fler av kommunens övriga högstadieskolor. Skolan var med vid utvecklandet och lanseringen av programmet och hade en mindre finansiering från barn- och utbildningsförvaltningen för att arbeta med det. På det stora hela är Elevhälsoteamet (EHT) och personalen positiva till programmet. Det är lätthanterligt och eftersom alla lärare har en egen laptop kan de kvittera under lektionen. Rektor berättar att denne kan se vilka som kvitterar och ligger nivån under 75 procent hos en enskild lärare kontaktar rektor personen ifråga. De vikarier på skolan som återkommer ofta har egen inloggning, men inte de som är där tillfälligt. En del okvitterade lektioner kan därför härröra från en vikarie som haft lektion. Personalen menar att programmet gör det lätt att se hur hög andel en elev är borta och eftersom kvitteringen sker ämnesvis så går

det att se om det finns mönster i frånvaron. Om den totala frånvaron för en elev uppgår till 10 procent på låg- och mellanstadieskolan och till 20 procent på högstadieskolan tas elevens frånvaro upp och diskuteras i på ett EHT. Personalen anser att frånvaron ökar med elevernas ålder och de elever som är borta så mycket som 50 procent återfinns i de högsta årskurserna, åttan och nian [förf. tolkning].

Vi ett möte med den centrala elevhälsan efter avslutad datainsamling framkommer att det finns tydliga rutiner för frånvaro- och närvarouppföljning framtagen av barn- och utbildningsförvaltningen. Det finnas också en processkarta framtagen tillsammans med SKL och andra kommuner. Samtidigt påpekas att det är rektors ansvar att ansvara för och agera kring frånvaro på den enskilda skolan.

Förutom Dexter använder skolan andra så kallade "mätpunkter" för att bedöma om elever är i risk för att ha hög frånvaro eller på annat sätt riskerar att inte klara målen. De som nämns är hälsosamtal, trygghetsenkät, betyg med mera.

När vårdnadshavarna intervjuas framkommer att de upplever att Dexter fungerar bra för dem men att de som vårdnadshavare måste "klicka" mycket för att ta sig fram i programmet. Vårdnadshavarna kan se sitt barns frånvaro och bedömning av måluppfyllelse. De upplever en trygghet i att det kommer ett meddelande om deras barn inte dyker upp på skolan. Ibland har det dock blivit fel och de har fått meddelande även om barnet är i skolan och även det motsatta, att de fått sms fast det meddelat frånvaro. Vårdnadshavarna saknar dock möjligheten av skiva in orsak till frånvaron och att kunna använda programmet för att meddela att deras barn ska på tandläkarbesök. En av de deltagande säger att programmet inte är avsett för detta utan vid ledighet, även del av dag, ska anmälan göras på en blankett. En vårdnadshavare upplever Dexter som krångligt.

Eleverna vet att vårdnadshavarna får ett sms om de kommer sent, avviker eller inte kommer till skolan. Det vet också att vårdnadshavaren kan se i elevens måluppfyllelse i programmet. Några elever berättar att det gör att vårdnadshavarens intresse för att gå på utvecklingssamtal inte är så stort. Mer om elevernas syn återfinns under rubriken "Hur upplevs ansvar kring närvaro/frånvaro?"

5.1.2 Definition av närvaro respektive frånvaro

Elevhälsoteamet (EHT) och även personalen på låg- och mellanstadieskolan definierar närvaro som att elever är närvarande på skolan fysisk och mentalt. Lärarna vill att eleverna både rent fysiskt ska vara där och även delta aktivt i lektionerna. Föräldragruppen och personalen på högstadieskolan talar endast om närvaro som en fysisk förekomst, att eleven är i skolan och på lektionen och vårdnadshavarna tillägger att eleverna har med sig det som de ska ha med. Det finns dock undantag kring kravet på en elevs fysiska närvaro berättar EHT. Om det finns en överenskommelse kring en elev som exempelvis finns två dagar i veckan på sjukhusskolan och sen har enskild

undervisning, markeras den eleven som 100 procent närvarande i Dexter. Skolan gör olika former av anpassad studiegång där olika ämnen plockas bort. Detta syns inte i Dexter.

Frånvaro definieras av skolpersonalen på 6–9-skolan som att eleven är giltigt frånvarande, sjukanmäld eller beviljad ledighet samt ogiltigt frånvarande. I ogiltigt frånvaro ingår också att komma för sent eller att avvika från lektionen. Personalen anser att sjukfrånvaro kan rymma en föräldra-legitimerad ogiltigt frånvaro. Med detta menar de att eleverna kan sägas vara sjuka. Orsaken menar de är att vårdnadshavarna kan vilja undvika att barnet utsätts för obehagliga händelser eller situationer i skolan eller barnens familjesituation. Personalen beskriver att det finns en del frånvaro som personalen har svårt att få grepp om. Diffusa symtom som ont i magen, trött, sovit dåligt, lärarna menar att det kan vara ett detektivarbete att förstå vad det handlar om. Personalen på högstadieskolan talar bland annat om "friluftsdagsskolkare", där vårdnadshavarna verkar godkänna att eleven stannar hemma. Även EHT för ett resonemang om hur vårdnadshavare "legitimerar" frånvaro. Teamet menar att vårdnadshavare anmäler sjukdom fast skolpersonalen anser att det handlar om något annat.

Frånvaro är även sen ankomst eller avvikande från lektion. Gränsen för vad skolpersonalen anser vara sen ankomst varierar utifrån aspekter om tid, orsak och individ. Är det första gången eleven har sen ankomst eller en lektion efter idrotten, har lärarna ibland overseende. Den definition som respektive lärare gör avgör om och när de registrerar sen ankomst i Dexter. De orsaker skolpersonalen ser till sen ankomst är att eleven kan ha en kompis i en annan klass som börjar senare, eleven kan ha missat bussen. En annan aspekt som lyfts fram är att sen ankomst är ett sätt elever använder för att provocera läraren. Den läraren som tar upp det säger att en del elever som kommer sent, stått utanför och väntat tills de andra gått in och sedan går in och "flinar". Detta upplevs som en medveten provokation.

5.1.3 Ansvar kring närvaro/frånvaro

Ansvarsfrågan kring närvaro och frånvaro har fler dimensioner, vilka lyfts av fram av skolpersonalen. Det yttersta ansvaret för att eleverna kommer till skolan är vårdnadshavarnas, säger rektor och kurator, men att skolan ska se till att eleven stannar kvar. Andra synpunkter från EHT är att det är svårt när vårdnadshavarna inte har tillräckliga resurser att få iväg barnet till skolan och att det är ett gemensamt ansvar för skola och hem.

Lärargruppen anser att det är vårdnadshavarna som rent formellt ansvarar för att barnen kommer till skolan, därefter är det skolans ansvar att ha en bra miljö och att även följa upp om eleven inte kommer till skolan. Sammantaget verkar det finnas en samstämmighet bland personalen när det gäller ansvaret hos vårdnadshavare

respektive skolan. Andra aktörer som lyfts fram av skolpersonalen är mer aktuellt när det finns en hög frånvaro hos en elev. I sådana fall kan elevhälsan, rektor, socialtjänsten, och även habiliteringen och BUP komma ifråga.

Vårdnadshavarna lyfter fram att de saknar att skolan tar kontakt med dem vid längre tids frånvaro på grund av sjukdom hos eleven. De upplever att ansvaret att återhämta det skolarbete som missats under en frånvaroperiod helt läggs på den enskilda eleven. När frågan ställs till eleverna om att återhämta missat skolarbete berättar de att en elev förväntas ta kontakt med en klasskamrat eller med ansvarig lärare för att ta reda på vad som gjorts i skolan under deras frånvaro.

Eleverna upplever av ansvar för deras närvaro och frånvaro helt ligger på deras vårdnadshavare och dem själva, skolan kan inget göra. Eleverna upplever att det är flummigt och oseriöst arbete kring frånvaro och att vissa lärare inte bryr sig om att eleverna kommer och går.

Övriga synpunkter från eleverna kring sen ankomst

Eleverna har mycket synpunkter på skolans agerande kring sen ankomst. En elev uttrycker det som att "Oftast ramlar ju folk bara in liksom här". Flera elever tar upp att det finns elever som har satt det i system att gå till lektionen för att bli ikryssade och sedan avvika. Många gånger märker inte lärarna om eleverna avviker, säger eleverna. En del elever säger att de vill sitta på annan plats i skolan och sen hittar de på annat.

Elevernas eget agerande kring sen ankomst verkar styras av lärarnas reaktion vid sen ankomst, vikten av själva skolämnet och risken att inte få betyg. Tidiga morgnar och idrottslektionen upplevs som hinder att komma i tid. Eleverna har delade meningar om hur de tycker att lärare ska agera när en elev kommer sent. Några säger att det är i sin ordning att de får frånvaro men inte att lärarna skriker åt dem. Andra elever säger att de tycker att det vore bäst om lärarna ignorerade deras sena ankomst. Vissa lärares lektioner vågar eleverna inte komma försent till, eftersom lärarnas bemötande är så aggressivt. Samtidigt säger en av eleverna att det är starka reaktioner från lärare som gör att man kommer i tid till just den lärares lektion. Vissa lärare låser dörren och öppnar sedan efter genomgång.

Gruppen med pojkar upplever att det inte är så framgångsrikt att tala elever tillrätta genom att lyfta fram vikten av att de går till skolan. De menar att om en elev har bestämt sig för att inte gå då är det ingen annan som kan ändra på det. En av dem tillägger dock att det skulle kunna vara så att en lärare kan motivera eller övertala en elev att komma. Gruppen med flickor tar upp att det kan finnas orsaker till sen ankomst som lärare borde ta hänsyn till, det kan till exempel inträffa något på vägen till skolan.

5.2 Sociala relationer

Sociala relationer har i resultatet delats upp utifrån grupp, inom elevgruppen, mellan elever och skolpersonal, inom personalgruppen samt mellan personal och elever.

5.2.1 Sociala relationer mellan elever

De sociala relationerna mellan elever upplevs vara en viktig del av elevernas skolvardag. Vid intervjuerna med pedagogerna på låg- och mellanstadieskolan framkommer vikten av att elever trivs med varandra och känner sig trygga i elevgruppen som en viktig närvarofrämjande aspekt. När EHT fick frågan om vilka faktorer som påverkar elevers närvaro var svaret tydligt att det handlar om trivsel i klassen och skolan. I vissa fall beskrivs problem i sociala relationer mellan eleverna som orsak till att elever lämnar skolan under dagen vid exempelvis konflikter på rasten.

Relationer elever emellan beskrivs av pedagoggrupperna som något som personalen aktivt kan arbeta med för att skapa förutsättningar för goda förhållanden. En av pedagogerna på högstadiet talar om vikten av att skapa klassrumssituationer där alla känner sig välkomna och i samtalet kring detta blir det tydligt att hela gruppen pedagoger på högstadieskolan framhåller betydelsen av denna välkomnande attityd, de talar om vikten av att visa sig glad att se eleverna och att eleverna ska känna att de har en "ny chans" varje dag. Emellertid lyfter pedagogerna på högstadieskolan dock fram situationer där de upplever att de sociala relationerna eleverna emellan inte går att hantera från personalens sida. De pekar på variationer mellan klasser, där det i vissa klasser finns hierarkier som är svåra att påverka.

Eleverna berättar om olika aktiviteter som skolan använder för att stärka relationen mellan dem. En grupp pojkar säger att när de började i högstadieskolan förekom olika former av lekar men nu när de går i nian var det länge sedan några sådana aktiviteter genomfördes. Andra elever, och även gruppen med vårdnadshavare, berättar om att det förekommer aktiviteter såsom "lagdagar", temadagar och "tillsammansveckor". Det framgår av fokusgruppsintervjuerna att fritidsledarna har huvudansvaret för dessa aktiviteter. De sociala relationerna mellan eleverna beskrivs också utifrån när goda relationer saknas eller trakasserier eller exkludering förekommer. Elever på högstadieskolan menar att skolan har ett ansvar mot mobbning, men om man inte trivs, då är det svårt för skolan att göra någonting utan det är vårdnadshavarna som ska motivera sitt barn till att gå till skolan. Vidare hävdar eleverna att det arbete som bedrivs vid skolan inom ramen för "trygghetsgruppen" inte fungerat så bra. Problem, elever emellan, är sällan av det slag att det går att se, menar eleverna själva. Det kan därför vara svårt för de vuxna på skolan att upptäcka. På samma sätt beskriver också vårdnadshavare situationen i skolan. De talar om att det är viktigt att eleverna känner sig trygga, men att ryktet säger att det är en "tuff" skola. Mot bakgrund av detta framkommer det att vårdnadshavare önskar fler vuxna i korridorerna.

5.2.2 Sociala relationer mellan elever och olika personalgrupper i skolan

I det sociala samspelet ingår även relationer mellan elever och skolans personal. EHT menar att det är centralt att eleverna känner att de har vuxna att gå till om det är något speciellt. Med "vuxna" avses då rastvärdar och lärare. Samtidigt menar elever på högstadieskolan att det finns mycket som lärarna inte märker och att de saknar en relation till sina lärare. Vissa elever säger sig gå till lektioner där de upplever att "läraren bryr sig". Önskemålet om att lärare ska bry sig eller uppmärksamma eleverna mer, återkommer i samtliga fokusgruppsintervjuer med elever. Det är tydligt att eleverna efterfrågar starkare sociala relationer till de vuxna i skolan. En av eleverna på högstadiet säger med utgångspunkt i att en stark relation är etablerad: "Då kan läraren vara närmare eleven så att man kan säga saker till dem. Folk vågar inte säga om det är något." Fler elever tar upp att de sällan har någon direkt kontakt med sina lärare utanför undervisningen. Ett exempel på detta är att de säger att vid frånvaro och behov att följa upp vad som missats vid sjukdom så är det elevens eget ansvar att följa upp vad som ska göras.

Vidare menar eleverna att den stora variationen i vilka lärare de möter under en skoldag begränsar förutsättningarna för goda relationer. Ett exempel på hur skolan byggt in bristande sociala relationer nämns av en elev som poängterar att de som mentor har en lärare som de inte alls träffar under resten av skolveckan då den undervisar i ett ämne som de inte själva läser. Detta innebär att de endast träffar sin mentor på mentorstiden tjugo minuter varje måndag morgon. Även EHT tar upp mentorskapet och mentorstiden som en viktig del i relationsbyggande mellan elever och pedagoger. Mentorstiden är ett pass om tjugo minuter när eleverna träffar sin mentor som går igenom vad som händer i veckan. Upplevelsen från EHT är att mentorstiden är avgörande för relationsbyggande, men också att dessa tjugo minuter är otillräckliga men att det inte finns ekonomi för att utöka avsatt tid för detta.

Sociala relationer mellan lärare och elever uttrycks ibland i termer av fostrande relationer där pedagogerna talar om att de måste visa att de bestämmer och att lärarna upplever att de fått ta över en stor del av fostran från vårdnadshavaren. Denna bild bekräftas av elever som pratar om att lärarna fokuserar vad eleven missat [vid frånvaro] utan att koppla det till en mer medkännande om deras hälsa eller att det är positivt att se dem igen.

5.2.3 Sociala relationer inom personalgruppen

Betydelsen av de sociala relationerna också inom personalgruppen kommer fram som en central aspekt för att stärka förutsättningar för elevers närvaro i skolan. De sociala relationerna personalen emellan stärks, menar pedagogerna på låg- och mellanstadiet, av att man gör saker tillsammans på fritiden, men framför allt av att man visar varandra omtanke. Bilden av det sociala stödet personalen emellan är dock inte entydig.

Samtidigt som de talar om att de hjälps åt och arbetar i varandras klasser, att de har fest, och att de visar omsorg om varandra, så pekar de också på att det är svårt att be om hjälp.

Det framkommer också vid analys av materialet att kontinuitet i personalgruppen ses som en viktig förutsättning för att förebygga frånvaro bland elever. Personalen menar att bristande kontinuitet i relationerna inom personalgruppen kan leda till att ansvaret för elever faller mellan stolarna och att eleverna då i högre utsträckning är frånvarande från skolan. Kontinuitet i personalgruppen uppmärksammas också av EHT som menar att när det kommit ny personal, har de noterat att informationen [om rutiner vid frånvaro] inte nått fram.

5.2.4 Sociala relationer mellan personal och vårdnadshavare

De sociala relationerna med vårdnadshavarna ses, av personalgruppen i låg- och mellanstadiet, som särskilt centrala för lyckosamt arbete med att främja närvaro. De talar om vikten av att prata med och ha en god föräldrakontakt. Vad gäller kontakt mellan personal och vårdnadshavare framkommer i intervjun att kontakt framförallt tas när problem uppstått. Det är skolans ansvar att höra av sig till vårdnadshavarna i händelse av till exempel oanmäld frånvaro.

När personalgruppen på låg- och mellanstadieskolan fick utrymme att diskutera vad de skulle vilja prioritera högst att arbeta vidare med för att främja närvaro i skolan kom föräldrakontakten fram som mest central. De menade att en god kontakt med vårdnadshavare var avgörande för att nå fram med budskapet om vårdnadshavarnas betydelse vad gäller att förmedla en positiv syn på skolan till sina barn och att ge stöd till eleverna genom att förbereda skoldagen. Ett problem som personalen lyfte fram var elever som inte har rätt utrustning, vars vårdnadshavare inte läser veckobreven och där de inte får hjälp och stöd hemma.

Personalen på högstadieskolan nämner inte vårdnadshavare i samma utsträckning. Vårdnadshavare nämns när det gäller att de ibland sjukanmäler en elev som skolan inte definierar som sjuk.

Skolans lokalisering och områdets socioekonomiska status

Personalgruppen på låg- och mellanstadieskolan beskriver en situation där elevers närvaro vid skoldagens inledning till hög grad beror på vårdnadshavarnas förmåga att antingen uppmuntra de egna barnen att gå till skolan, eller att skjutsa dem till skolan. I relation till detta framkom det att växelvis boende, där elever periodvis växlar mellan två olika bostäder, kan bidra till frånvaro. Frånvaro relaterad till växelvis boende beskrevs i första hand som ett avstånds- och kommunikationsproblem, men också i relation till elevens familjesituation i de båda familjerna.

Andra aspekter relaterade till närvaro handlar om i vilka områden skolorna ligger med utgångspunkt i socioekonomisk status. Låg- och mellanstadieskolan ligger i ett område med lägre socioekonomisk status vilket personalen återkopplar till som en delförklaring till viss frånvaro. På motsatt sätt använder sig personalen på högstadieskolan den socioekonomiska statusen för det område i vilken skolan är lokaliserad som bakgrund för upplevd framgång i skolan vad gäller elevers närvaro. EHT beskriver området för skolan som karaktäriserat av hög utbildningsnivå, inte så många nyanlända eller med utländsk bakgrund, ganska jämn könsfördelning och ansett som lugnt och stabilt. De poängterar också att området är ett utpräglat villa-/radhusområde. De berättar att skolan har ett gott rykte.

5.3 Betydelsen av skolans fysiska miljö för närvaro

Betydelsen av fysisk miljö lyfts inte fram i intervjuerna i någon större utsträckning. Men i samtal med högstadieelever framkommer skolmiljön ses som en viktig aspekt att ta hänsyn till vad gäller att skapa bättre förutsättningar i skolan. Elever upplever miljön som viktig och att den påverkar trivseln. Skolan upplevs sliten och inte så väl fungerande av en del elever. När elever talar om den slitna skolan nämns också problem att hålla skolan i gott skick. Några av eleverna menar att det inte är någon idé att renovera eftersom det går sönder igen, att det är så många elever så det förstörs ändå. Trots allt menar eleverna att det spelar roll i vilket skick den fysiska miljön är. Om det redan är trasigt, så bryr de sig nog inte om det går sönder mer, men om det upplevs vara fint och välvårdat skapar det en känsla av att det vill man nog behålla.

När elever tillfrågats om ytterligare önskemål om ändringar i skolan talar de själva om bättre (fysisk) skolmiljö och bättre ställen att sitta på. Andra saker som saknas är eluttag för att ladda datorer och telefoner.

Den slitna fysiska miljön på högstadieskolan är också något som vårdnadshavare talar om och tar upp vikten av att elevernas arbetsmiljö ska vara fin och fräsch. Vårdnadshavarna talar också om aspekter av den fysiska miljön som inte kommit upp i andra intervjuer: behov av ljuddämpning och bra ljus. Något som också lyfts fram är att de menar att barnen uttrycker att toaletterna är äckliga, något som gör att de uppfattat det som att barnen inte vill gå på toaletten på skolan.

Pedagogerna på högstadieskolan talar om betydelsen av skolans cafeteria som av dem beskrivs som välfungerande plats. I cafeterian är tanken att skolans personal ska sitta för att ta en kopp kaffe. Det visar sig sedan vid samtal med andra grupper att denna cafeteria inte alls fungerar så som det tidigare var avsett. EHT berättar till exempel att eleverna stått i kafét två dagar i veckan tidigare, men att de inte längre vill det. Därför är det numera stängt. Det går dock att köpa en toast, om eleverna säger till.

Idén om att skolpersonal finns tillgänglig genom att fika i cafeterian verkar inte ha nått

de elever som intervjuades. Elever berättar att personal som ska röra sig i korridorerna inte gör det, utan "sitter i fiket". Det finns en upplevelse av att personal i högre utsträckning borde röra sig i olika delar av skolan, men detta sker väldigt lite säger eleverna.

5.4 Främja närvaro

5.4.1 Aspekter kopplade till närvaro

Deltagarna lyfter fram olika aspekter kopplade till närvaro och hur den kan främjas eller vilka hinder som finns för närvaro, dessa samlas nedan under rubrikerna: Vårdnadshavarnas betydelse, bemötande från skolan, pedagogik, vissa lektioner, organisation, och individrelaterade aspekter

Vårdnadshavarnas betydelse

Skolpersonalen menar att vårdnadshavarnas inställning och förväntningar har stor betydelse för elevernas förutsättningar. Vårdnadshavarna kan stötta och pusha eleverna och visa att skolan är viktig. Vilka möjligheter vårdnadshavare har skiljer sig dock åt menar lärarna. De elever som är trygga hemma har bättre förutsättningar än de som har det struligt hemma. Skolpersonalen menar att en anledning till att inte komma till skolan kan vara att eleven oroar sig för vårdnadshavarna. Lärarna anser att de i högre grad än tidigare har fått ett ansvar för fostran, eftersom eleverna inte alltid har med sig det hemifrån.

Eleverna säger att vårdnadshavarna kan motivera dem till närvaro i skolan. De kan också påverka genom sin reaktion på frånvaro, att de inte blir glada. Elever som har det jobbigt hemma eller inte mår bra kanske har det svårare med närvaron, tror eleverna.

Pedagogik

Lärarna anser att de kan underlätta för eleverna genom att vara tydliga, ha ramar och förutsägbarhet i undervisningen. Detta menar man skapar trygghet för eleverna. Upplägget ska vara enkelt så att alla kan hänga med, och man bör hinna hjälpa alla. Traditionell katederundervisning och att inte ge eleverna för mycket inflytande anses fungera bra. De anser också att varierad undervisning och positiva förväntningar på eleverna främjar närvaro. De bör visa att de förväntar sig att eleverna närvarar, menar de.

Eleverna talar mer i termer om "mindre roliga" lektioner där mer variation efterfrågas, se nedan. Eleverna tar också upp att det kan vara skönare att jobba själv via lärplattform, men det anses också bra att kunna få hjälp på lektion, vilket man inte alltid får.

Vissa lektioner

Lärarna lyfter fram att typ av lektion det är har betydelse för närvaron. Eleverna kanske inte har lust och tycker att det är en tråkig lektion. Idrott, friluftsdagar och prov ses som tillfällen där frånvaro är högre än annars. Även vårdnadshavarna tror att idrottslektionerna kan vara extra känsliga. De har också fått veta att det är för kort tid mellan lektionerna, speciellt efter idrottslektionerna då eleverna måste hinna duscha.

Vilken lektion det är har betydelse, säger eleverna. Matematik ses som mindre roligt och elevens val som en av de roligare lektionerna. Det framgick av fokusgruppsintervjuerna vara att det skulle vara en fördel om man kunde blanda skolarbetet med något intresse, såsom träning. Idrottslektionerna är däremot inte så roliga eftersom de saknar variation. En anledning till närvaro är att eleverna vill bli klara och inte hamna efter. De går på lektionen för att inte missa något, eftersom det är jobbigare att ta igen det i efterhand. Att få betyg är viktigt, framförallt i grundämnena som eleverna säger att de prioriterar. Ämnen som är både tråkiga och känns oviktiga (exempelvis textilslöjd) prioriteras inte. Om eleverna tycker att skolan är oviktig upplever det att de har mindre anledning att närvara.

Bemötande från skolan

Lärarna anser att en varierad undervisning och positiva förväntningar på eleverna främjar närvaro. De bör visa att de förväntar sig att eleverna närvarar, menar de. Ett sätt att engagera eleverna är genom medbestämmande och delaktighet i planeringen. När en elev varit borta kan de underlätta för eleven genom att berätta hur de ska komma ikapp. Personalen talar också om hur de bemöter sen ankomst på olika sätt, vilket kan vara ett problem för närvaron.

Vårdnadshavarna menar att det är viktigt att skolan har ett tydligt bemötande när det gäller närvaro. Att de är tydliga och visar att skolan förväntar sig att elever ska närvara i skolan. Det ska vara en självklarhet att närvara, frånvaro ska kräva en förklaring. Eleverna ska förstå att det handlar om respekt och att det krävs av dem att de passar tider senare arbetsliv. Vidare menar vårdnadshavarna att det är viktigt att skolan orkar ta tag i frånvaro i tid och agera. Om eleven varit borta på grund av sjukdom eller av annat skäl bör lärarna uppmärksamma att de varit borta och berätta vad de ska göra för att komma ikapp. En anledning till frånvaro kan vara att man inte gjort läxan och skäms.

Lärarnas bemötande har betydelse, menar eleverna. De kan visa uppskattning när de är tillbaka efter en period av frånvaro, kanske fråga hur man mår, peppa och visa medkänsla. De uppskattar lärare som är engagerade och visar att de vill att de som elever ska klarar skolan. Däremot berättar eleverna att det som styr om de kommer i tid är att de kanske inte vågar komma försent till en lärare som blir arg.

Organisation

Det lyfts fram aspekter som går att hänföra till hur skolan organiserats. EHT lyfter fram den Likabehandlingsplan som finns för skolan och skolans lokala elevhälsoplan. En praktisk orsak till frånvaro som lärare och även vårdnadshavare lyfter fram är att det är för kort tid mellan lektionerna. Framförallt gäller detta mellan idrottslektionen och nästkommande lektion. Eleverna tar upp att det händer att de blir hungriga på eftermiddagen och att det då är svårt att få något att äta. Elever med intoleranser efterfrågar mat i cafeterian som de kan äta, frukt eller liknande. Att vara hungrig är ett skäl till att inte stanna kvar på läxhjälpen, som annars är bra, säger eleverna. En anledning till sen ankomst är att man försover sig, menar eleverna. Det kan vara svårt att komma iväg på morgonen. Det kan också vara så att man inte hittar till klassrummet. För skolans del anses det fördelaktigt med bra överlämningar så att de känner till eleverna. Överlämningarna fungerar bra från vissa skolor men saknas från andra.

Vårdnadshavarna menar att miljön på skolan påverkar känsliga barn. Hygien på toaletterna kan vara dålig. Även eleverna tar upp den fysiska miljön. Eleverna anser att man trivs bättre om det är en fräsch miljö. Andra aspekter av mer praktisk karaktär som eleverna tar upp är att det är önskvärt med fler ställen att sitta, fler eluttag och att fiket fungerar bättre och har större utbud. En positiv sak på skolan är att man kan dricka kaffe. Får de önska fritt efterfrågade en elev högtalare för musik i korridorerna.

Individrelaterade aspekter

På individnivå nämner pedagogerna att det främjar elevernas närvaro om de har vårdnadshavare som är aktiva och inte låter eleverna vara hemma, att det finns rutiner i hemmet, att det är vårdnadshavare som skjutsar eleven till skolan om eleven är motvillig till att gå dit, att det är elever med ett idrottsintresse eller på annat sätt en aktiv fritid, att det är elever som klarar sociala relationer. EHT säger också att det är elever som bär på en väldigt stark känsla av att det inte går att vara borta från skolan för då blir det för mycket jobb sen, något som väldigt många elever svarat i en trygghetsenkät.

Personalen på låg- och mellanstadieskolan tar upp att det är främjande faktorer för en elev att vara iderik och kreativa, att de har en engagerad familj, de har vänner och en trygg hemmiljö, de har mål i livet och tycker att det är kul att lära sig saker. På det hela taget är de ganska välmående menar personalgruppen.

Individfaktorer som kan bidra till en hög frånvaro beskrivs å andra sidan som att elever kan ha neuropsykiatriska funktionshinder, psykisk ohälsa, bristande föräldraskap av personalen på låg- och mellanstadieskolan. EHT tar upp att det kan vara fysisk sjukdom, psykisk ohälsa och elever med vårdnadshavare som inte förmår att få sina barn till skolan, där "barnen tagit över". Eleven kan ha haft en problematik som visat sig tidigare under skolgången men som på högstadiet eskalerat. En i EHT tar upp att det även kan handla om inte trivs i klassen och känner sig utsatt, men att skolan inte har den bilden även om de försöker titta närmare på problemet.

Det som lyfts fram som hinder för närvaro av skolpersonalen är sjukdom, att må psykiskt dåligt eller "att ha problem med sig själv". Andra aspekter är att elever kan bli arga eller ha en inställning att de gör som de vill och inte orkar bry sig. Om de missar lite så att de halkar efter kan det hända att de släpper allt. Att inte kunna språket eller ha en "bokstavskombination" kan vara riskfaktorer för frånvaro. Eleverna blir mer frånvarande med åldern, och att vara rökare kopplas till frånvaro av personalen. Vårdnadshavarna tar upp sjukdom, funktionshinder, och diagnoser som sådant som kan påverka närvaron.

Eleverna tar upp att orsaker till frånvaro kan vara att de behöver göra något ärende under dagtid, eller att det har hänt något så att man som elev har "personliga skäl." Elever kan också vara frånvarande för att de är på dåligt humör. Efter lunch känner en del sig trötta. En annan anledning till sen ankomst är att man försover sig, menar eleverna. Det kan vara svårt att komma iväg på morgonen. Det kan också vara så att man inte hittar till klassrummet.

5.4.2 Konkreta förslag för att främja närvaro

De aspekter som lyfts i de olika fokusgrupperna som förslag på vad skolan skulle kunna arbeta vidare med för att främja närvaro var:

Personal på låg- och mellanstadieskolan – föräldrasamarbetet, öka närvaron på föräldramöten, pulshöjande aktiviteter genom en hinderbana, tydliggöra syfte och mål med undervisningen för eleverna.

Personal på högstadieskolan – mer katederundervisning, mer "gammeldags lärare", arbeta med baskunskaper så att alla hänger med, se till att de elever som varit borta är med och kommer ifatt, få eleverna att känna att de är viktiga och har en funktion att fylla, minimera elevinflytandet.

EHT-personal – utökad mentorstid, att elevens handledare tidigare fångar upp problemen, fler vuxna på skolan, ökad fysisk aktivitet – pulspass, tidigare och tydligare överlämningar från skolan eleverna gått på tidigare, arbeta mer kring frågor om närvaro och frånvaro, förbättra arbetsron, arbeta med att stärka elevgruppen.

Eleverna – majoriteten av eleverna har svårt att nämna något som skulle bidra till närvaro. De dagar som det är något lättare att gå till skolan är när de kan välja en ämnesfördjupning, eller om det är någon typ av aktivitetsdag. Det som mest motiverar dem att närvara är att det bli värre att inte gå till skolan, missar prov eller kommer efter i skolarbetet. Det som lockar är att få vara med kamrater. Samtidigt ser fler av dem fram emot gymnasiet, då oftast med utgångspunkt i att kunna rikta in sig på det de själva är intresserade av.

Vårdnadshavarna – att skolan förväntar sig att elever kommer i tid, fler vuxna i korridorerna för att öka tryggheten för eleverna, bättre kontakt med skolan, bättre uppföljning av elever som är frånvarande [på grund av sjukdom].

6. Diskussion

Syftet med detta projekt var att undersöka hur rutinerna kring rapportering och uppföljning av elevers frånvaro fungerade, samt att identifiera hinder och framgångsfaktorer som kan ha betydelse för elevers närvaro i skolmiljön. Inledningsvis diskuteras studiens metod och hinder samt möjligheter för genomförandet. Därefter diskuteras resultatet med utgångspunkt i frånvarohantering och sociala relationer.

6.1 Metoddiskussion

Förutsättningarna för studiens genomförande försvårades av den korta ansökningstiden samt den tid som förlöpte mellan ansökans inlämnade och beviljande. Detta sammantaget innebar att det fanns dåliga förutsättningar till förankring både inom skolförvaltningen, centrala elevhälsan och interventionsskolorna. Det bristande förankringsarbetet har lett till att forskarna inte kunnat hålla den uppsatta tidsplanen. Vissa grupper har inte låtit sig intervjuas och tidsbristen gjorde att det var svårt att hinna med vissa grupper. Exempelvis har den centrala elevhälsan avböjt medverkan under projektets gång på grund av tidsbrist. Forskargruppen har fått ta del av skriftliga dokument gällande elevhälsoarbetet, och arbetet för likabehandling. Dessa dokument har inte ingått i analysen utan deltagarnas utsagor är den data som analyserats. Efter avslutad datainsamling möjliggjordes ett möte. Mötet bidrog till att tydliggöra vissa aspekter som varit frågetecken under analysen. Mötet fungerade även som en kvalitetssäkring genom att delar av resultatet kunde presenteras och forskarna kunde därigenom få reflektioner på det.

Projektledaren har haft svårt att få till stånd en projektgrupp, referensgrupp, och projektet har i egentlig mening saknat styrgrupp. Forskarna har dels varit stöd i processen och dels bedrivit forskning, detta kan ha påverkat resultatet.

Urvalet av deltagare gjordes med ambitionen att få 2-3 grupper av vardera skolpersonal, vårdnadshavare och elever samt en med EHT. Det vikande intresset från den ena skolan gjorde att endast en grupp skolpersonal deltog och där några inte hade möjlighet att stanna tills fokusgruppsintervjun avslutades. Med utgångspunkt i lagen om forskningsetik bjöds endast elever från årskurs nio in att delta i fokusgruppsintervjuer. För elever yngre än 15 år krävs vårdnadshavarens medgivande. Tiden var för knapp för en sådan process. Elever i årskurs nio har lång erfarenhet av grundskolan samtidigt som de mentalt kan vara på väg till gymnasieskolan. Detta kan ha påverkat deras utsagor och engagemang. Dubbelt så många pojkar som flickor valde att delta vilket

betyder att pojkarnas röst kan dominera resultatet. Datamängden från eleverna dominerar det insamlade materialet och genom att endast 2 vårdnadshavare deltog är materialet från den datainsamlingen mer marginell. De här presenterade faktorerna bör beaktas när läsaren tolkar resultatet.

Studiens styrka är att tre forskare parallellt har ingått i en forskargrupp genomfört intervjuerna i par och därefter analyser och intervjuer först oberoende av varandra och därefter gjort jämförelser före resultatsammanställningen

6.2 Frånvarohantering

6.2.1 Skolan som ett val

I materialet framkommer det att alla de grupper som deltagit i fokusgruppsintervjuer på olika sätt ger uttryck för skolan som valbar. I intervjun med personal från högstadieskolan användes exempelvis ett särskilt begrepp för att synliggöra problem med särskilt hög frånvaro vid friluftsdagar; "friluftsdagsskolkarna", något som gav uttryck för en underförstådd idé om att elever (med stöd av sina familjer) väljer att avstå från deltagande vid friluftsdagar. Personalen talade också om närvaro uttryckligen i termer av val i vissa tillfällen, såsom att eleven väljer att inte komma om det är en aktivitet under dagen som den ogillar. Även EHT ger uttryck för en situation där elever väljer huruvida de ska gå till skolan eller inte, de talar om att vårdnadshavare inte har förmåga att få sina barn till skolan, för att "barnen har tagit över". Även eleverna ger uttryck för att de efter en tid av skolk själva valt att komma tillbaka. Eleverna menar att om de bestämt sig för att inte vara närvarande finns inget skolan kan göra, och tvärtom; när de bestämt sig för att de måste klara skolan så gör de vad som krävs.

Att skolan trots skolplikt uttryckts i termer av valfrihet kan ha flera förklaringar. Valfrihet är något som genomsyrat västvärlden under de senaste decennierna, där Sverige var ett av de länder som under 1900-talet förde in vårdnadshavares valfrihet och marknadsekonomiska idéer som en del skolan (Plank & Sykes, 2003). Skolan genomsyras på många sätt av individens val. Vårdnadshavare och elever har möjlighet att välj skola och eleverna väljer inriktning under sin skolgång. Det är därför inte så långsökt att även skolgången kan upplevas som ett val. Skolan har få påtryckningsmedel om en elev inte kommer till skolan. Om frånvaron blir omfattande och långvarig förordas i SOU 2016:94 flexibla lösningar för att få eleven åter till skolan och att det är viktigt att lösa eventuella problem som kan ha lett till skolfrånvaron.

Även om några av eleverna i intervjuerna uttrycker det som att det bestämmer sig för att gå eller inte så upplever majoriteten av eleverna att skolan är betydelsefull att de vill finnas i en social kontext som de annars exkluderas från. Det finnas å andra sidan stor möjligheter till social interaktion via sociala medier och internetanvändning men i den översyn (SOU 2016:94) som gjorts är bedömningen att datoranvändning inte utgör grundproblemet.

Även om skolgång i grundskolan benämns som plikt så är det också en rättighet för barn och unga att få tillgång till undervisning och att få gå i skolan. Detta projekt handlar om hur närvaro ska främjas och vilka faktorer som grupper av lärare, elever och vårdnadshavare lyfter fram som kan främja närvaro. En skola som aktivt arbetar med att främja närvaro borde även vara en skola som majoriteten av eleverna vill komma till.

Samtidigt som skolan på ett sätt uppfattas som valbar beskrivs den av eleverna som ett nödvändigt ont. Drivkrafterna för många av de intervjuade eleverna att närvara är att undvika att det blir värre. En förklaring kan vara att de elever som intervjuats går sista året på grundskolan, de upplever att de är redo för nästa steg eller att de helt enkelt är trötta på skolan. Eleverna verkar se fram emot att få börja gymnasiet där de också uppfattar det som att valmöjligheten ökar.

6.2.2 Lärarens bemötande vid sen ankomst samt avvikande från lektionen

Det verkar saknas rutiner på skolan för hur sen ankomst ska hanteras/bemötas. Bemötandet vid sen ankomst beror på vilken läraren är, vilken elev som kommer försent, och vilka omständigheterna är. Eleverna menar att lärarna oftast inte reagerar alls vid sen ankomst, bara om dörren är låst när eleven kommer till klassrummet blir det någon reaktion. Andra reaktioner är att läraren blir arg, eller visar att det inte gör så mycket (exempelvis efter en idrottslektion med kort om tid för dusch och ombyte). Det verkar inte finnas något "rätt svar" på hur läraren bör bemöta elever som kommer försent.

Sundell, El-Khoury och Månsson (2005) påtalar vikten om att uppmärksamma första steget i "skolktrappan" även Reid (2012) tar upp detta för att snabbt kunna sätta in åtgärder. Det verkar dock saknas studier på verksamma strategier i övrigt, inkluderande lärares bemötande och hur sen ankomst hanteras. Det är troligt att enhetliga rutiner skulle skapa en större förutsägbarhet för eleverna och en ökad trygghet hos lärarna för hur de ska agera. Samtidigt är sen ankomst ett komplext problem som bör vara föremål för mer forskning framförallt för att göra hanteringen mer evidensbaserad.

En del elever verkar utnyttja att läraren låter dem gå någon annanstans för att jobba. Då kan de gå iväg för att göra något annat utan att det märks. På så sätt är eleverna olovligt frånvarande utan att det registreras.

Elever och vårdnadshavare menar att det krävs initiativ av eleven själv för att få veta vad som ska göras för att ta igen missat skolarbete efter en tid av frånvaro. Att bli hänvisad till att själv fråga någon klasskamrat ställer krav på eleverna och kan vara en barriär till att komma ikapp. Det kan möjligtvis vara en fördel att det inte är "för enkelt"

att vara frånvarande, eftersom detta skulle kunna uppmuntra till mer frånvaro. Eleverna anser att de inte kan vara frånvarande eftersom det blir för mycket att ta igen efteråt.

6.2.3 Sjukdom som är något annat – att ta reda på vad det handlar om

Personalen på låg- och mellanstadieskolan menar att frånvaro är komplicerad att definiera. Eleverna kan vara sjuka eller sägas vara sjuka, de kan vilja undvika obehagliga händelser eller känna ansvar för en förälder som kan vara sjuk eller ha annan problematik. Om ett barn i familj är hemma kanske föräldern även låter syskonen vara hemma. Personalen beskriver att det finns en del frånvaro som personalen har svårt att få grepp om. EHT för ett resonemang om hur vårdnadshavare "legitimerar" frånvaro. Teamet menar att vårdnadshavare anmäler sjukdom fast skolpersonalen anser att det handlar om något annat. Som tidigare nämnts är det viktigt att identifiera frånvarande elever tidigt för att kunna sätta in tidiga åtgärder och vända en utveckling mot ökad frånvaro (Sundell, El-Khoury & Månsson, 2005; Reid, 2012). Det kan innebära att gå till botten med diffus frånvaro och ta reda på vad den beror på. Enligt Skolinspektionen (2016a) kan orsaker till frånvaro bero på eleven, familjen/hemförhållandena, eller skolan. Ibland är dock flera faktorer inblandade och det kan vara svårt att separera dem från varandra. Det är sannolikt att bra relationer mellan skolans personal och eleven och vårdnadshavarna kan underlätta när orsakerna till frånvaro ska definieras. Personalen på låg- och mellanstadieskolan menade att detta med goda relationer till vårdnadshavarna är viktigt och något som de skulle vilja arbeta vidare med.

6.2.4 Olika gränser för när en elev ska aktualiseras

Gränserna för när en elevs frånvaro är så hög att ärendet tas upp av EHT skiljer sig mellan skolorna. På de aktuella skolorna gäller 10 och 20 procents frånvaro. Det finns ingen bestämd gräns för när frånvaro blir problematisk (Statens offentliga utredningar, 2016). Det blir den först när elevens måluppfyllelse påverkas, vilket varierar från elev till elev. Därför är det svårt att rekommendera hur många procents frånvaro som borde leda till att frånvaron uppmärksammas av EHT. Frånvaron ökar i högre årskurser, vilket skulle kunna motivera varför det krävs dubbelt så hög frånvaro för att ärendet ska tas upp av EHT på högstadieskolan jämfört med låg- och mellanstadieskolan.

6.2.5 Fördelar och nackdelar med Dexter, en barriär mellan personal och vårdnadshavare?

I resultatet framträder att närvarohanteringsystemet Dexter skapar avstånd mellan personal och elever/vårdnadshavare. Det är tydligt att personalen ser Dexter som ett system för kommunikation i och med att sms går till vårdnadshavare vid sen ankomst

och ogiltig frånvaro, och eftersom vårdnadshavare ska gå in i systemet och "kvittera" sådan frånvaro. Vårdnadshavare får också välja om de ska komma på utvecklingssamtal på skolan, eftersom de kan ta del av all information via Dexter menar personalen att det inte är nödvändigt att också mötas på plats i skolan. Materialet visar dock tydligt att såväl elever som vårdnadshavare upplever systemet som en barriär mellan eleverna med deras familjer och personalen i skolan – systemet som sådant motverkar således sociala relationer. Bodén (2016) tar i sin avhandling om skolfrånvaro upp att digitala frånvarosystem ersatt listor och lappar som tidigare registrerade elevers närvaro. Bodén lyfter fram att den SFS som kom 2012 som anger att ogiltig frånvaro ska föras in i betyget och komma vårdnadshavare till kännedom samma dag som den skett, har skapat efterfrågan på digitala system. Bodén finner dock att den digitala registreringen gjort det komplexa fenomenet ännu mer komplicerat kring vad som är en närvarande elev och inte (ibid). Genom Dexter har skolorna ordnat en effektiv hantering av närvaro/frånvaro, men samtidigt byggt in hinder för en mer levande kontakt mellan personalen och vårdnadshavarna/eleverna. Risker är att skolan inte upptäcker en uppseglade närvaroproblematik och att inte heller vårdnadshavaren i ett tidigt skede kan uttrycka oro över sitt barn. Genom att hitta andra möjligheter som inbegriper social interaktion kan detta förebyggas och vårdnadshavare uppleva en större delaktighet i skolans arbete, inte bara det egna barnets.

6.3 Relationer

6.3.1 Relationen mellan elever

Deltagarna lyfter alla fram vikten av sociala relationer för att eleverna ska trivas och vara närvarande i skolan. Detta är i linje med tidigare forskning (Warne 2013, Westling Allodi, 2010a;2010b). I resultatet framkommer att det arbete som bedrivs på skolorna framförallt fokuserar på att stärka de sociala relationerna eleverna emellan. Betydelsen av kamrater finns tidigare studerat såväl när det gäller deras positiva effekter på hälsan (Rosenfeld, Richman, & Bowen, 2000; Östberg & Modin, 2008). Kamratrelationer kan även ha negativa effekter som när kamratskapet leder till riskbeteende (Carter, McGee, Taylor, & Williams, 2007) eller vid förekomst av trakasserier, exkludering eller annan kränkande behandling (Landstedt, Asplund & Gillander Gådin, 2009). I resultatet berättar eleverna om olika aktiviteter skolan gör för att stärka relationerna mellan elever men att de som går i nian upplever detta avslutas efter det första året/åren på högstadiet. Den trygghetsgrupp som finns på högstadieskolan upplever inte de intervjuade eleverna som så väl fungerande samtidigt nämner eleverna att det är svårt för skolans personal att se vad som pågår. En tolkning av resultatet är att det finns en diskrepans mellan hur EHT och pedagoger respektive elever och vårdnadshavare ser på högstadieskolans trygghetsarbete, där elever och vårdnadshavare är mer kritiska.

6.3.2 Elevernas relationer till olika personalgrupper i skolan

I fokusgrupperna med eleverna framkommer en saknad av väl fungerande relationer

mellan dem och lärarna. Från lärarnas perspektiv lyfts aspekter av fostran när talet förs om sociala relationer. Det är inte *relationer* i den bemärkelse som elever och vårdnadshavare uttrycker att de saknar/önskar, utan det lärarna pratar om är mer instrumentellt; sms, fostran, regler. Relationsskapandet har istället flyttats till ett ansvar för fritidsledarna och i viss mån till elevassistenterna. Skolans strategi med att lärare är närvarande och fikar i skolans cafeteria som en relationsskapande insats verkar inte uppmärksammas av de elever som deltog i fokusgruppintervjuerna. Med tanke på att lärare och fritidsledare har olika roller och ansvar och att eleverna påtalar att de önskar att lärarna ska ge mer återkoppling efter frånvaro, bemöta dem mer positivt och ställa frågor om deras välbefinnande eller brist därpå om de kommer för sent, finns det en brist i just relationen mellan lärare och elev som inte kan ersättas av fritidsledarna. Betydelsen av relationen elev – lärare har lyfts fram i tidigare studier och är en av de viktigaste faktorerna i en hälsofrämjande skola (Stewart-Brown, 2006). Betydelsen av läraren har visat sig vara stor (Pianta, Hamre, & Stuhlman, 2003; Pianta & Hamre, 2009) vilket även innebär att det kan uppstå problem om relationen inte fungerar, som om lärare är oförskämda mot elever, vilket får negativa effekter på både elevernas hälsa och motivation (Zhang, 2007).

7. Slutsatser

Om skolan ska utvecklas till att främja närvaro bör huvudfokus vara på det som främjar och mindre fokus på vad som orsakar problemen och frånvaron. Detta ligger i linje med det den salutogena teorin som utvecklades av Antonovsky (1991;1996). Elevhälsan har ett förebyggande och hälsofrämjande uppdrag i skolan och i Vägledning för elevhälsan nämns det salutogena perspektivet: "Elevhälsan är en resurs i arbetet för en hälsofrämjande skolutveckling." (Vägledning för elevhälsan, 2016 s.28). Slutsatserna har därför formulerats som rekommendationer för att gå mot det som främjar elevernas närvaro.

I föreliggande projekt har vi sett att Dexter upplevs vara ett system som fungerar väl för att registrera frånvaro och rapportera till vårdnadshavare. Dock har programmet sina begränsningar och skapar ett avstånd mellan skola och hem. Vårdnadshavare och skola verkar kommunicera mer digitalt än via personliga kontakter. Detta riskerar att fördjupa en frånvaroproblematik eller att tidiga signaler inte fångas upp. Rekommendationen är att utveckla forum och kommunikation som har högre grad av interaktion. Rekommendationen är att komplettera webbaserade frånvarotjänster med personlig kontakt med elever och vårdnadshavare vid frånvaro, men också i andra sammanhang – för att stärka den personliga kontakten och genom det främja närvaro.

Till frånvaro hör även sen ankomst. Det framkommer att sen ankomst och situationer när elever avviker från en lektion hanteras olika av olika lärare, men även olika av samma lärare från gång till gång. Sen ankomst är en tidig varningssignal men hur en elev som kommer sent ska bemötas och hanteras verkar det inte finnas gemensamma

strategier för. För att främja närvaro rekommenderas skolan arbeta utifrån gemensamma riktlinjer vad gäller hantering av sen ankomst.

Ansvar för frånvaro och närvaro ligger hos både vårdnadshavare och skola, menar skolpersonal och vårdnadshavare, men de menar att det finns olika delar i ansvaret. Vårdnadshavare ska ombesörja att deras barn kommer till skolan och skolan att eleverna får möjlighet att delta i undervisningen och att de trivs och mår bra. Eleverna upplever däremot inte att skolan bidrar med något om en elev inte vill gå till skolan. EHT lyfter fram skolans arbete med lika behandling, elevhälsoplanen och andra strategier som syftar till ett närvarofrämjande arbete. Eleverna verkar dock inte så medvetna om det arbete som pågår. Rekommendationen är att skolan tydliggör ansvarsfördelningen i arbetet med att främja en god arbetsmiljö för eleverna och gör eleverna mer delaktiga och involverade i detta arbete.

Relationerna mellan eleverna lyfts fram som viktiga för att främja närvaro i skolan av alla deltagarna i de olika grupperna. Eleverna saknar dock en bättre relation mellan elever och lärare och menar på att det är fel att denna relation läggs ut till ett ansvar för en annan yrkesgrupp, i detta fall fritidsledarna. Rekommendationen är att, förutom att fortsätta arbetet med att skapa goda relationer mellan eleverna, stärka arbetet kring relationsskapande mellan elever och lärare.

Den fysiska miljön har stor betydelse för hur eleverna trivs på skolan. Slitna skolmiljöer och smutsiga toaletter sänder ut negativa signaler till eleverna och riskerar i sin tur att dessa bidrar till fortsatt förstörelse. Tillgång till en avkopplande miljö och möjlighet till återhämtning är viktiga faktorer för att främja närvaro. Rekommendationen är att se skolans fysiska miljö och elevers fysiska behov under skoldagen (exempelvis att få tillräckligt med energi för att orka med skoldagen) som viktiga faktorer i ett närvarofrämjande arbete.

Sammantaget pekar denna studie på att närvaro kan främjas ytterligare genom att komplettera webbaserade kommunikationsverktyg med personliga kontakter och att ytterligare stärka de personliga kontakterna mellan elever och lärare, att från skolans sida skapa gemensamma riktlinjer och utifrån dessa agera lika vid sen ankomst och i situationer då elever avviker från pågående lektion, och slutligen, att för eleverna synliggöra ansvarsfördelningen vad gäller frågor om närvaro och frånvaro och göra eleverna delaktiga i detta arbete.

8. Referenser

Antonovsky, A. (1991). *Hälsans mysterium*. Lund: Bokförlaget Natur och Kultur.

Antonovsky, A. (1996). The salutogenic model as a theory to guide health promotion. *Health Promotion International*, 11(1), 11-18.

Augustsson, H., & Hagquist, C. (2011). *Kartläggning av studier om nordiska ungdomars psykiska hälsa. NHVs rapportserie 2011:5 R*. Göteborg: Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap.

Bodén, L. (2016). *Present absences: Exploring the posthumanist entanglements of school absenteeism* (Vol. 29). Linköping University Electronic Press.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.

Carter, M., McGee, R., Taylor, B., & Williams, S. (2007). Health outcomes in adolescence: Associations with family, friends and school engagement. *Journal of Adolescence*, 30(1), 51-62. doi: 10.1016/j.adolescence.2005.04.002.

Gustafsson, J-E., Westling Allodi, M., Alin Åkerman, B., Eriksson, C., Eriksson, L., Fischbein, S., . . . Persson, R. S. (2010). *School learning and mental health: A systematic review*. Stockholm: The Royal Swedish Academy of Sciences. The Health Committee.

Petersen, S., Bergström, E., Cederblad, M., Ivarsson, A., Köhler, L., Rydell, A.-M., . . . Häggglöf, B. (2010). *Barn och ungdomars psykiska hälsa i Sverige: En systematisk litteraturoversikt med tonvikt på förändring över tid*. Stockholm: The Royal Swedish Academy of Science. The Health Committee.

Jansson, M. (u. å.). *Arbete för en ökad skolnärvaro i Göteborgs Stad. En studie i identifierade framgångsfaktorer*. Göteborgs stad.

Kearney, C. A., & Graczyk, P. (2014). A response to intervention model to promote school attendance and decrease school absenteeism. *Child Youth Care Forum*, 43, 1-25.

Landstedt, E., Asplund, K., & Gillander Gadin, K. (2009). Understanding adolescent mental health: The influence of social processes, doing gender and gendered power relations. *Sociology of Health & Illness*, 31(7), 962 - 978.

Medin, J., & Alexandersson, K. (2000). *Begreppen hälsa och hälsofrämjande: En litteraturstudie*. Lund: Studentlitteratur.

Morgan, D. (1998). *The focus group guide book*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.

SOU 2016:94 Statens offentliga utredningar. Saknad! Uppmärksamma elevers närvaro och agera. Stockholm: Wolters Kluwer.

Plank, D. N., & Sykes, G. (Eds.). (2003). *Choosing choice: School choice in international perspective*. Teachers College Press.

Reid, K. (2012). The strategic management of truancy and school absenteeism: finding solutions from a national perspective. *Educational review*, 64(2), 211-222.

Rosenfeld, L., Richman, J., & Bowen, G. (2000). Social support networks and school outcomes: The centrality of the teacher. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 17(3), 205-226. doi: 10.1023/a:1007535930286.

Rumberger, R. W. (1995). Dropping out of middle school: A multilevel analysis of students and schools. *American Educational Research Journal*, 32(3), 583-625.

Skolinspektionen. (2016a). Omfattande ogiltig frånvaro i Sveriges grundskolor. Kvalitetsgranskning 2016. Diarienummer: 40-2015:2855.

Skolinspektionen. (2016b). Omfattande frånvaro. En granskning av skolors arbete med omfattande frånvaro. Kvalitetsgranskning 2016. Diarienummer: 40-2015:2855.

Socialstyrelsen & Skolverket (2016). *Vägledning för elevhälsan*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Strand, A-S. (2013). Skolk ur elevernas och skolans perspektiv. En intervju- och dokumentstudie. Doktorsavhandling 43, Hälsohögskolan, Högskolan i Jönköping.

Sundell, K., El-Khoury, & Månsson, J. (2005). *Elever på vift vilka är skolkarna?* Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten, FoU-rapport, 15.

Warne, M. 2013. Där eleverna är: ett arenaperspektiv på skolan som en stödjande miljö för hälsa. Doktorsavhandling, 174, Mittuniversitetet, Sundsvall.

Warne, M., Snyder, K., & Gillander, Gådin. K. (2013). Promoting an equal and healthy environment: Swedish students' views of daily life at school. *Qualitative health research*, 23(10), 1354-1368.

Westling Allodi, M. (2010a). Goals and values in school: a model developed for describing, evaluating and changing the social climate of learning environments. *Social Psychology of Education: An International Journal*, 13(2), 207-235.

Westling Allodi, M. (2010b). Pojkars och flickors psykiska hälsa i skolan: en kunskapsöversikt. Statens offentliga utredningar (SOU) 2010:79. Stockholm: Fritzes,

Östberg, V., & Modin, B. (2008). Status relations in school and their relevance for health in a life course perspective: Findings from the Aberdeen children of the 1950's cohort study. *Social Science & Medicine*, 66(4), 835-848.